

QIMMATLI QOG‘OZLAR BOZORIDAGI BANK FAOLIYATINING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

G‘ofurov Azizbek

Toshkent moliya institutlari iqtisodiyot
(tarmoqlar va sohalar bo‘yicha) yo‘nalishi magistri

Annotatsiya. Mazkur maqolada qimmatli qog‘ozlar bozoridagi bank faoliyatining o‘ziga xos xususiyatlari hamda umumiy asoslari haqida to‘xtalib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: qimmatli qog‘ozlar, bank faoliyati, veksel, deposit, dillerlik.

ОСОБЕННОСТИ БАНКОВСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА ФОНДОВОМ РЫНКЕ

Аннотация. В данной статье основное внимание уделяется особенностям и общим принципам банковской деятельности на рынке ценных бумаг.

Ключевые слова: ценные бумаги, банковское дело, вексель, депозит, дилерство.

PECULIARITIES OF BANKING ACTIVITY IN THE STOCK MARKET

Abstract. This article focuses on the specific features and general principles of banking activity in the securities market.

Key words: securities, banking, promissory note, deposit, dealership.

Qimmatli qog‘ozlar bozorida bank faoliyatining umumiy asoslari Rossiya Federatsiyasining «Banklar va bank faoliyati to‘g‘risida»gi qonunida aks ettirilgan. Rossiya banklarining bank operatsiyalarini amalga oshirish to‘g‘risidagi litsenziyasi banklarga qimmatli qog‘ozlarni chiqarish, sotish, sotib olish, hisobini yuritish, saqlash va boshqa operatsiyalarni quyidagi turlarini amalga oshirish imkoniyatini beradi:

- to‘lov hujjati (veksel, chek) funksiyasini bajarish;
- pul mablag‘larini jamg‘arma va bank schyotlariga jalb qilish (depozit va jamg‘arma sertifikatlarini)ni muljallamoq.

O‘zbekiston banklari Markaziy bankdan olingan bosh litsenziyaga muvofiq, fond bozorida operatsiyalarni amalga oshirish huquqiga ega bo‘ladi. Bank maxsus litsenziya asosida federal qonunlarga muvofiq ravishda qimmatli qog‘ozlar bozorida faoliyat yuritish huquqiga ega. Bank qimmatli qog‘ozlar bozorida o‘z faoliyatini tashkil qilishi

uchun litsenziyani qo'lg'a kiritish uchun o'z shtatida har bir operatsiya turi bo'yicha (kamida) bitta FKSB tomonidan berilgan kvalifikatsiya attestatiga ega bo'lgan mutaxassis bo'lishi shart. Qimmatli qog'ozlar bozoridagi bank faoliyati rangbarangdir.

Brokerlik faoliyati - bu qimmatli qog'ozlar bilan ishonchli shaxs yoki komissiya a'zosi sifatida bitim to'zish, topshiriq shartnomasi yoki komissiya asosida amalga oshadi.

Dillerlik faoliyati – bu qimmatli qog'ozlarni o'zining hisobidan sotish – sotib olish bitimini amalga oshirish.

Depozitar faoliyati – bu qimmatli qog'ozlar sertifikatlarini saqlash bo'yicha xizmat ko'rsatish yoki qimmatli qog'oz huquqini o'tkazish va hisobini yuritish bo'yicha xizmat ko'rsatish. Depozitariya xizmatidan foydalanuvchi tomon deponent deyiladi. Deponent nomiga qimmatli qog'ozlar xarakterining hisobini yurituvchi depo schyoti ochiladi. Qimmatli qog'ozlar bilan banklararo operatsiyalarni amalga oshirish uchun banklar bir-birlarida depo («loro» va «nostro») schyotlari ochiladi. Depozitar va mijoz o'rtasida ochiq yoki yopiq saqlash yo'llari aks ettirilgan shartnoma to'zilgan bo'lishi mumkin. Qimmatli qog'ozlarni ochiq saqlash usuli – bu qimmatli qog'ozlarga egalik qilish huquqini shunday registratsiya qilish yo'liki, qaysiki, deponent depozitariyaga alohida nishonalarsiz (nomer, razryad, seriya) faqatgina ma'lum miqdordagi qimmatli qog'ozga topshiriq berishi mumkin. Saqlashning yopiq usulida depozitariy depo schyotidagi mavjud aniq qimmatli qog'oz bo'yicha deponentning barcha topshiriqlarini qabul qilish va bajarishga majbur.

Ishonchli boshqaruv bo'yicha faoliyat (trast) bankning o'z nomidan amalga oshiriladi va egaligi jihatidan boshqa shaxsga tegishli bo'ladi, ishonchli boshqaruvni quyidagilar bilan amalga oshirish mumkin:

- qimmatli qog'ozlar bilan;
- pul mablag'lari bilan (qimmatli qog'ozga investitsiya qilish uchun mo'ljallangan bo'lsa);
- qimmatli qog'ozlarni boshqarish jarayonida qo'lg'a kiritilgan pul mablag'lari va qimmatli qog'ozlar bilan.

Trast (agentlik) xizmatlari tijorat banklari bilan mijoz o'rtasidagi shartnoma asosida ko'rsatiladi. qimmatli qog'ozni saqlash uchun depo schyoti ochiladi. Ko'rsatilgan xizmat uchun bank komission xaq undiradi. Bank, shuningdek qimmatli qog'ozlar bilan bajarilgan operatsiyalar uchun to'lovni o'rnatadi. qimmatli qog'ozlar portfelining shakllanishi va uni boshqarish uchun ularga doimiy axborotlar oqimi va ish analizi kerak bo'ladi, hamma investor ham bu muammoni o'zi hal qila olmaydi. Mahsus trast bo'limlariga ega bo'lgan banklar xavfsizlik, daromadlilik va likvidlilik talablariga javob beradigan qimmatli qog'ozlar portfelini shakllantirishga yordam beradilar.

Banklar qimmatli qog'ozlarni birlamchi joylashtirish bo'yicha ham xizmatlar ko'rsatishi mumkin: aksiyalarni moliya bozoriga joylashtirish (anderraying), aksionerlar reestrlarini yuritish, yillik foydani to'lash.

Kliring faoliyati – bu faoliyat o'zaro majburiyatlarni aniqlash bo'yicha (yig'im, sverka, qimmatli qog'ozlar bo'yicha bitim axboroti korrektirovkasi va bular bo'yicha buxgalteriya hujjatlarini tayyorlash) va qimmatli qog'ozlar taklifi bo'yicha hisobotdir.

Aksionerlik tijorat banki o'zining shaxsiy qimmatli qog'ozlarini ustav kapitalini oshirish yoki mablag'larni o'zlariga jalb qilish maqsadida chiqarishlari mumkin.

Shu yo'l bilan bank qimmatli qog'ozlar bozoriga moliyaviy vositachi (broker), moliyaviy investor (diler) va qimmatli qog'ozlar emitenti sifatida qatnashishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori «Qimmatli qog'ozlar bozorini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida», 2006 yil XsPP-475.
2. Эрнандо де Сото. Загадка капитала. Почему капитализм торжествует на Западе и терпит поражение во всем остальном мире /Пер. с англ.-М. . Олимп-Бизнес, 2001 -272 с.
3. X.Sh.Tillayev. Tijorat banklarining qimmatli qog'ozlar bozorida investitsiyalar faoliyati takomillashtirish.2018.www.wc.tseu.uz
4. <https://dutyfree58.ru/uz/kak-rabotaet-fondovyi-rynok-mehanizm-rabotyrynka-akcii>
5. <https://www.spot.uz/oz/2018/08/08/stock/>